

# Vejledning til samarbejde i team mellem døv og hørende tegnprogstolk



Danske  
Døves  
Landsforbund

Danske Døves Landsforbund 2015

## Indholdsfortegnelse

<b>OM VEJLEDNINGEN .....</b>	<b>1</b>
<b>MÅLGRUPPER OG SITUATIONER.....</b>	<b>2</b>
DØVE KUNDER .....	3
HØRENDE KUNDER .....	4
<b>TEAMSAMARBEJDET .....</b>	<b>6</b>
DØV OG HØRENDE TOLK .....	7
Etiske udfordringer.....	8
FEEDER-FUNKTIONEN.....	9
<b>FORBEREDELSE .....</b>	<b>10</b>
Rollefordeling.....	11
Kompetencer og begrænsninger.....	11
Præsentation .....	12
<b>UNDER TOLKNINGEN .....</b>	<b>12</b>
Placering.....	12
Tolkeproces .....	13
Sprogkode .....	13
HT feeder DT:.....	14
DT feeder HT .....	14
Kontakt mellem tolkene.....	15
Særlige krav til tolken i feederrollen .....	16
Særlige krav til tolken, der modtager feed.....	17
<b>EVALUERING.....</b>	<b>17</b>
Et interkulturelt perspektiv på samarbejdet .....	17
<b>ØVELSER TIL AT TRÆNE SAMARBEJDET.....</b>	<b>18</b>
HT FEEDER DT .....	19
DT FEEDER HT .....	19
<b>OM PROJEKT DØVE TEGNSPROGSTOLKE .....</b>	<b>20</b>
<b>TJEKLISTE .....</b>	<b>22</b>
<b>LITTERATURLISTE .....</b>	<b>23</b>

## Om vejledningen

Dette er en vejledning udarbejdet af Danske Døve Landsforbunds Projekt Døve Tegnsprogstolke om samarbejdet mellem en hørende og en døv tegnsprogstolk.

I Projekt Døve Tegnsprogstolke undersøges bl.a. hvilke teknikker tegnsprogstolkene kan gøre brug af i teamsamarbejdet. Professionelle døve tegnsprogstolke er en af de nyeste udviklinger af tolkefagligheden i Danmark, og derfor er teams bestående af døve og hørende tegnsprogstolke en helt ny faglig niche. De teknikker vi anbefaler teamet at gøre brug af nedenfor er ikke en endegyldig facitliste, men et resultat af de observationer vi har gjort i projektperioden, samt beskrivelser fra international litteratur inden for området.

Tolkning i team mellem en døv og en hørende tegnsprogstolk stiller anderledes krav til samarbejdet tolkene i mellem end i tolkesituationer, hvor en tegnsprogstolk arbejder alene eller i teams bestående af to hørende tegnsprogstolke eller to døve tegnsprogstolke. Både den døve og den hørende tegnsprogstolk skal mestre tolkeprocessen og besidde viden om etik, som det kræves ved alle tolkninger. Ud over dette kræver selve samarbejdet et særligt fokus hos begge tolke for at tolkningen kan forløbe effektivt. I vejledningen gennemgås forskellige teknikker, som det anbefales at tolkene tager stilling til i deres forberedelse, under tolkningen og i deres evaluering.

Denne vejledning er primært skrevet til hørende og døve tegnsprogstolke. I teksten bruges følgende forkortelser:

- DT: Døve tegnsprogstolk(e)
- HT: Hørende tegnsprogstolk(e)
- DK: Døv kunde
- HK: Hørende kunde
- Døv+: Døve med andre fysiske eller psykiske handicap, ressourcetsvage døve, ikke-danskstærke døve
- TSK: Tegnstøttet kommunikation
- HA: Håndalfabet
- MHS: Mund- og håndsystem
- DNTM: Den Nationale Tolkemyndighed
- STUK: Styrelsen for Undervisning og Kvalitet

Vi bruger med vilje ikke betegnelsen 'tolkebruger', men kunde, da vi opfatter tolkning som en service, der tilpasses situationen og de døve/hørende kunder i et samarbejde mellem disse og tolken. Tolken er leverandør af denne service og døv/hørende er kunder med indflydelse på tolkesituationen.

For at gøre vejledningen til et brugbart redskab i tolkenes arbejde starter vi med at gennemgå målgrupper og tolketeknikker, bagefter er der en beskrivelse af henholdsvis døve – og hørende tegnsprogstolkes kompetencer og kulturelle baggrunde. Til sidst følger en beskrivelse af Projekt Døve Tegnsprogstolke.

## Målgrupper og situationer

Som i mange tolkesituationer er de to målgrupper for en teamtolkning: Døv og hørende. Ikke alle døve har brug for en DT, og de primære døve målgrupper for en teamtolkning vil være:

<b>Kundegruppe</b>	<b>Kommunikative behov</b>	<b>Situationer</b>
<b>Døvblinde</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Taktiltolkning</li><li>• Lille tegnrum</li><li>• Haptiske signaler</li><li>• Skrivetolkning</li></ul>	Alle*. Bruger også DT til døv-til-døv møder, hvor ingen hørende deltager.
<b>Ældre døve</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• MHS</li><li>• Roligt tempo</li><li>• Begrebsforklaringer</li><li>• Ældre døves tegn</li></ul>	Alle*, men typisk lægekonsultationer, møder med kommunen / sagsbehandler, møder på plejehjem, aktiviteter blandt døve.
<b>Døve indvandrere og flygtninge</b>	<ul style="list-style-type: none"><li>• Internationale tegn</li><li>• Begrebsforklaringer</li><li>• Visuelt tegnsprog</li><li>• Kulturformidling</li><li>• HA</li><li>• Fysiske rekvisitter</li></ul>	Alle*, men ofte møder med sagsbehandler, retstolkninger, lægekonsultationer, aktiviteter blandt døve.

<b>Døv+</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Visuelt tegnsprog</li> <li>• Begrebsforklaringer</li> <li>• HA/MHS</li> <li>• Tilpasning til deres sproglige- og kognitive niveau</li> <li>• Fysiske rekvisitter</li> </ul>	Alle*, men typisk møder med kommunen, lægekonsultationer, aktiviteter blandt døve.
<b>Døve børn</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Tegnsprog på modersmålsniveau</li> <li>• Visuelt tegnsprog</li> <li>• Begrebsforklaringer</li> <li>• Tilpasning til deres sproglige alder</li> </ul>	Alle*, men typisk i skoleregi.
<b>Døve</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Internationale tegn</li> <li>• Andre nationale tegnsprog</li> </ul>	Konferencer, retstolkninger, møder med døve fra andre lande
<b>Døve udsat for særligt pres</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Tegnsprog på modersmålsniveau</li> </ul>	Følelsesmæssigt svære situationer

\*Med 'alle' mener vi alle slags situationer, som hørende tegnsprogstolke også kan blive bestilt til indenfor DNTM-, STUK-, arbejdsmarkedstolkninger, samt tolkninger der hører under sektoransvar. DT bliver bestilt på baggrund af DKs sproglige profil og er ikke situationsbestemt.

## **Døve kunder**

Det forventes at de døve kunder ved at der findes HT, men ikke nødvendigvis DT. Nogle har måske prøvet det, men fordi professionelle DT er så nyt, må det forventes at mange endnu ikke har. Deres erfaring med at bruge HT varierer meget, og et detaljeret kendskab til tolkens arbejde kan ikke forventes. Selvom de er blevet gjort opmærksom på og har indvilget i at der kommer et team med både hørende- og døv tolk, er det ikke sikkert de ved hvad det betyder i praksis.

Det anbefales at tolkene altid informerer døve kunder om teamet på et niveau der matcher deres erfaring. Se emneområder gennemgået nedenfor.

## **Hørende kunder**

Hørende kunder kan være alt fra en sagsbehandler fra kommunen, en læge, sygeplejerske, politibetjent til oplægsholdere, præster, familiemedlemmer m.m. For nogle er det første gang de bruger tegnsprogstolk, andre kender til hørende tegnsprogstolk og andre igen har måske prøvet en teamtolkning før. Nogle kender til døve og tegnsprog, andre gør ikke. Det er en god ide at tolkene finder ud af følgende:

- Har kunden brugt tolk før (døv eller hørende)?
- Kender kunden den døve kunde?
- Kan kunden tegnsprog?

Information om samarbejdet skal tilpasses vedkommendes erfaring på samme måde som til DK.

## **Tillid til tolketeamet**

De to kundegrupper repræsenterer hver sin kultur: Døv og hørende kultur. Meget generaliserende kan man sige, at for hørende er professionalitet vigtigt for at have tillid til tolkene, for døve kan den personlige relation til tolkene være det vigtigste. På næste side ses en oversigt over det kulturelle aspekt i forhold til at skabe tillid hos kunderne.

## Uddannelse

Døve kunde

- Uddannelse og papirer er ikke af stor vigtighed
- Døve i Danmark har generelt tiltro til at tolkene er uddannet
- For døve fra andre lande er det ikke nødvendigvis så indlysende

Hørende kunde

- Uddannelse = professionalitet
- Vil ofte føle sig trygge ved at få at vide at tolkene er uddannet
- De fleste tager for givet at tolkene er uddannet

Muligheder for tolketeamet

- Informer den hørende kunde om tolkeuddannelsen på 3 ½ år
- Forklar HK at der endnu ikke findes et uddannelses tilbud til DT, men at hun har gennemgået et kursus og hvor lang erfaring hun har med at tolke
- Den hørende tolks ansvar at skabe autoritet omkring sin døve kollega over for HK

## Personlig relation

Døv kunde

- Utrolig vigtig for at føle sig tryk
- Hvis DK kender tolkene i forvejen skal hun ikke bruge tid på at lære deres tegnsprog eller holdning at kende
- Bare det at den ene tolk er døv, kan skabe meget tryk, da det giver en følelse af *sameness*

Hørende kunde

- Ikke vigtigt at have personlig relation til tolkene
- Opfatter det ikke som professionelt at have en personlig relation til kunder

Muligheder for tolketeamet

- Den døve tolks ansvar at skabe tillid til sin hørende kollega hos DK
- DT kan introducere HT og forklare hvor længe hun har arbejdet som tolk, hvor god hun er til tegnsprog og hvad hendes andre styrker er

## Professionalisme

Døv kunde

- Tegnsprog på modersmålsniveau
- Insider fra døves kultur
- At have et indtryk af tolkene som mennesker
- At alt bliver forstået, hvilket leder til selvstændighed
- At tolkene udviser viden om og respekt for døve og tegnsprog
- Må gerne bruge sig selv i tolkningen

Hørende kunde

- At tolkene er neutrale
- At tolkene holder sig inden for nogle bestemte rammer
- Selvstændighed
- Må ikke bruge sig selv i tolkningen

Muligheder for tolketeamet

- HT kan hvisketolke til HK, hvis den døve tolk bruger addition eller kulturel formidling i sin tolkning, så HK kan forstå hvad der foregår.
- Evt. kan HT forklare hvorfor det er vigtigt for døve

Kilde: Mindess, 1996

## Andre deltagere

Der kan være andre til stede under tolkningen, som for eksempel pædagoger, ældrevejledere, døvekonsulenter m.fl. De kan både være døve og hørende. Ofte har de kendskab til tolkning og DK i forvejen.

## Teamsamarbejdet

I det gode samarbejde akkumuleres tolkenes evner og kompetencer. For begge tolke gælder det at når de sidder med ansvaret for slutproduktet af tolkningen leverer de det på deres eget modersmål. Dvs. at den hørende tegnsprogstolk stemmetolker til dansk og den døve tegnsprogstolk tegnsprogstolker til dansk tegnsprog. Modersmålstolkning begge veje er det umiddelbare udbytte af teamsamarbejdet, men derudover bringer hver tolk nogle unikke evner og kompetencer med ind i samarbejdet, som teamet kan udnytte, hvis der er bevidsthed omkring det.



## Døv og hørende tolk

I dette afsnit vil vi se lidt på hvad hver tolk bidrager med til tolkningen.

### Hørende tolk

- Dansk som modersmål
- Insiderviden om hørendes kultur
- Har gennemført tolkeuddannelsen
- Erfaring som tolk
- Erfaring med hørende med mange forskellige baggrunde
- Erfaring med mange forskellige måder at tale dansk på
- Evt. andre talesprog/tegnprog som fremmedsprog
- *Sameness* for hørende

### Døv tolk

- Dansk tegnsprog som modersmål
- Insiderviden om døves kultur
- Har min. gennemgået kursus
- Erfaring som tolk
- Erfaring med døve med mange forskellige baggrunde
- Erfaring med mange forskellige tegnsprog
- Evt. andre skriftsprog/tegnprog som fremmedsprog
- *Sameness* for døve

*Sameness* betyder tilstanden af eller kvaliteten af at være ens<sup>1</sup>. Det er værd at overveje i forhold til de majoritets-/minoritets dynamikker der foregår under en tolkning. Som udgangspunkt er majoriteten i Danmark hørende, og døve er en minoritet. Majoritetssproget er dansk og minoritetssproget er dansk tegnsprog. Når en döv og en hørende mødes vil der fundamentalt altid være en følelse af forskellighed. Bevidstheden om denne følelse vil dog være stærkere hos den døve, der oplever den ofte i sin hverdag, hvor i mod det for den hørende opleves sjældent. I en tolkesituation med kun HT vil den døve være i undertal, og muligvis mere opfatte tolken som repræsentant for den hørende majoritet end som en neutral tolk, der tilgodeser begge sprog og kulturer. Derfor kan den blotte tilstedeværelse af en DT indgyde tillid hos den DK i form af den DT's sproglige og kulturelle baggrund. På et mere ubevidst niveau sker denne dynamik formentlig også mellem HT og HK.

Det er også en tanke værd hos tolkene, hvad deres position og sproglige status er i den kultur der ikke er deres egen.

---

<sup>1</sup> Se for eksempel: <http://dictionary.reference.com/browse/sameness>

**For hørende tolke:** Er HT immigranter i døves verden? Hvor flydende er HT i tegnsprog? Hvor meget ved HT om kommunikationsregler på tegnsprog? Hvor meget ved HT om de uskrevne regler i døves kultur?

**For døve tolke:** Er døve ligestillet med hørende? Hvor flydende er DT til dansk? Hvor meget ved DT om kommunikationsregler på dansk? Hvor meget ved DT om de udskrevne regler i hørendes kultur?

Som man kan se ligner de to lister meget hinanden. Forskellen ligger i tolkenes sproglige og kulturelle viden og baggrund. Det er værd at hæfte sig ved at begge bidrager til samarbejdet med vigtige ting, som ikke kan undværes, og som den anden tolk ikke umiddelbart kan erstatte. En DT vil have svært ved at give en HK en følelse af *sameness*. En HK kender ikke alle nuancer af tegnsprog og vil have svært ved at ramme sprogkoden for fx en udviklingshæmmet DK.

### **Ethiske udfordringer**

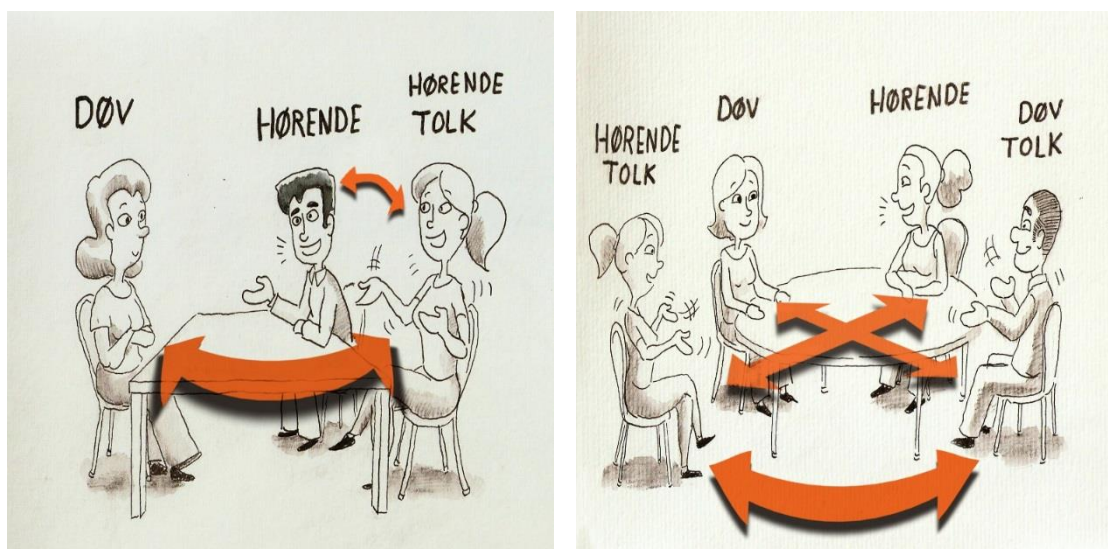
DT kommer som HT ud for mange etiske udfordringer i deres arbejde. I løbet af projektperioden har vi oplevet at udfordringerne dog godt kan adskille sig fra hvad HT oplever i deres hverdag. For eksempel har DT ofte kendskab til DK's baggrund, som vedkommende skal forholde sig til på en professionel måde i tolkesituationen, så DK er tryk ved tolkens etik.

De døve tegnsprogstolke har som alle andre tolke tavshedspligt. Da døvegruppen er meget lille kan selv meget lidt information betyde at andre døve kan gætte sig frem til personfølsomme oplysninger. Derfor valgte projektet sammen med de døve tegnsprogstolke at køre en ret stram linje hvad angår tavshedspligt. Tilliden til at tolken overholder sin tavshedspligt er ekstra følsom, hvad angår døve tegnsprogstolke og kræver derfor et ekstra hensyn. Derfor kan det fx ske at DT før eller efter opgaven informerer DK om at hun ikke selv tager initiativ til at hilse, hvis de mødes igen i et forum med mange døve, for ikke at afsløre at hun har tolket for vedkommende.

Et andet dilemma kan opstå ved at andre døve til stede under tolkningen begynder at inddrage den døve ts-tolk, og at de er nødt til at gøre opmærksom på at de er på arbejde og ikke ønsker at blive inddraget.

## Feeder-funktionen

Termen **feeder** bliver nogle gange misforstået som værende lig med den hørende tegnsprogstolks titel i samarbejdet. Både den hørende og den døde tolks titel er tegnsprogstolk. En funktion i teamsamarbejdet er at være feeder, og begge tolke kan fungere som feedere for hinanden. Når den HK siger noget på dansk, feeder den HT således til sin døde kollega, som så tolker det til den DK. Når den DK siger noget på tegnsprog, feeder den DT det til sin hørende kollega, som tolker det på dansk til den HK. Se figur 1 nedenfor.



Figur 1: Til venstre en tolkning med hørende tolk alene, til højre en teamtolkning. Læg mærke til placeringen på tegningen til højre. Illustration Søren Sparre

Når man fungerer som feeder, tegnsprogstolker man stadig. Det er blot en fagterm til at udtrykke en funktion i samarbejdet, der skifter mellem tolkene. Denne funktion kræver særlige teknikker, både af tolken der feeder og tolken der tolker fra feed.

Vi vil nu beskrive samarbejdet fra forberedelse, teknikker under selve tolkningen, der i blandt at give og modtage feed, til evaluering efter tolkeopgaven. Mange teknikker i samarbejdet er afhængigt af situationen. I denne vejledning har vi primært fokus på mødesituationer ml. fx læge/patient eller sagsbehandler/borger.

## Forberedelse

Vi anbefaler at tolkene kontakter hinanden i god tid for at koordinere hvem der gør hvad i samarbejdet, og evt. aftale fælles forberedelse i form af at prøve at feede hinanden. Det er fordelagtigt at mødes i god tid inden opgaven starter på selve dagen for at få de sidste detaljer på plads. I forberedelsen kan indgå:

- Tag kontakt til hinanden i god tid inden opgaven
- Bliver man aflyst eller er en anden tolk sat på opgaven – giv besked til din kollega om ændringerne. Det er ikke sikkert hun har fået besked.
- Afklar om I begge eller den ene af jer kender til opgaven/kunderne på forhånd
- Aftal hvem af jer der skal prøve at skaffe forberedelsesmateriale/information om opgaven
- Aftal at mødes i god tid inden opgavens start. Specielt hvis det er første gang I skal arbejde sammen, for så skal I have mulighed for at pejle jer ind på hinandens sprogkoder oven i kundernes.
- Brainstorm om opgaven når I mødes: Hvilket register er der tale om? Hvad kan dukke op under mødet? Hvordan skal I placere jer? Vil I tolke konsekutivt eller simultant? Hvordan forklarer I kunderne hvorfor det er nødvendigt med DT/HT-team? Hvad ved I om kunderne?
- Vær ærlige om både jeres kompetencer og begrænsninger i forhold til den konkrete tolkeopgave.
- Afsæt tid til at evaluere efter tolkeopgaven. Det behøver ikke at tage lang tid, men det er rart for begge parter at gå fra opgaven med en fornemmelse af hvad den anden har syntes om samarbejdet. Er der brug for mere tid til evaluering, så aftal om I vil mødes igen, skype eller maile sammen.

## **Rollefordeling**

Vi anbefaler at tolkene aftaler en klar rollefordeling. En rollefordeling, hvor HT feeder hvad HK siger videre til DT, som tolker det videre til DK. Når DK siger noget feeder DT til HT, som stemmetolker det til HK.

HT kan måske forstå hvad DK siger, men det kan være forvirrende i situationen hvis rollefordelingen ikke er tydelig, specielt hvis HT pludselig ikke forstår hvad DK siger og har brug for at få feed fra DT. Vores erfaring er at tolkningen forløber mere gnidningsfrit, hvis der er en klar rollefordeling.

## **Kompetencer og begrænsninger**

Overvej i fællesskab hvordan I bedst udnytter de kompetencer I hver i sær bringer med jer, både generelt og specifikt i forhold til den opgave I skal tolke. Og overvej hvordan I kommer uden om begrænsninger, der er relevante for at udføre opgaven optimalt. Jo mere bevidste I er om jeres egne kompetencer og begrænsninger, og jo bedre I er til at italesætte det i teamet, jo bedre vil tolkningen forløbe.

Måske den ene af de to har tolket situationen før og kender kunderne og deres sprogbrug, fagudtryk eller andet, der måske dukker op under tolkningen. Det gælder om hurtigt at få afklaret hvad, hvilken tolk ved eller ikke ved om opgaven, så det bliver omsat til fælles viden i teamet.

Eksempel: Det kan fx være at HT's styrker er at hun har tolket møderækken, så hun kender detaljerne i forløbet forud for tolkningen. Desuden har hun dansk som modersmål og kender indgående den hørende kultur. Måske er hun desuden rigtig god til at huske tal og navne. Hendes begrænsninger kan være at hun ikke er god til turtagning på tegnsprog og har svært ved at sætte ord på proformer i sin stemmetolkning.

DT's styrker er fx at hun har tegnsprog som modersmål og kender døves kultur indgående. Hun kan nemt skifte mellem forskellige koder på tegnsprog og er god til at ramme talers stil. Hun har godt kendskab til døveverdenen og kan hurtigt placere DK og vedkommendes sproglige behov. Hendes begrænsninger kan være at hun ikke er god til at huske tal og at hun ikke kender til de uskrevne regler som hørende følger.

Tolkene udnytter hinandens styrker ved at HT briefer den døve ts-tolk om opgaven og de uskrevne regler for situationen. HT har overskud til at sende tal og navne to gange under sin tolkning, da det er en af hendes styrker. DT kan nemt skifte mellem koden til den DK og koden til sin hørende kollega. Hun vælger at styre samtalen mere, og sætte danske mundbevægelser på sine proformer for at støtte HT.

## Præsentation

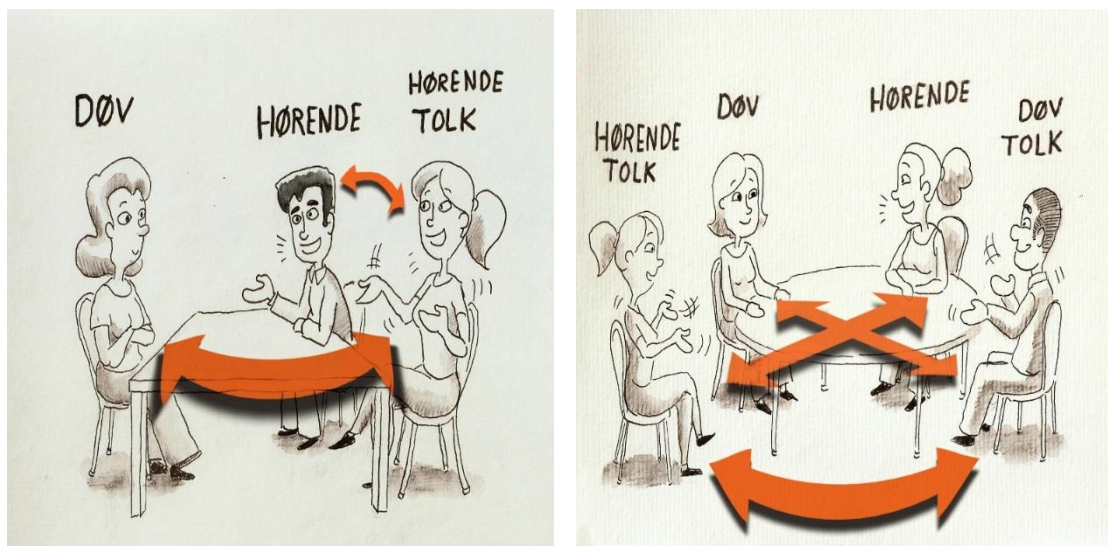
Det er en god ide at tolkene forbereder hvordan de vil informere tolkestedet og kunderne om teamets arbejde. Det afhænger af situationen, hvad der vil fungere bedst, og det er tolkene, der bedst selv kan vurdere hvad der er hensigtsmæssigt i lige netop den tolkesituation de skal ud i. Her er nogle ting tolkene kan overveje:

- Vil det være bedst at kontakte tolkestedet inden opgaven eller kan samarbejdet præsenteres på stedet? Ved I fx af erfaring at der ikke er meget plads, kan det være en fordel at kontakte tolkestedet inden, så de kan rykke mødet til et større lokale, eller som minimum er forberedt på at det bliver trangt.
- Hvordan forklarer I samarbejdet til kunderne? Forklarer I det til DK inden tolkningen? Eller inde til tolkningen samtidig med at I forklarer det til HK? Forklarer DT til den DK og den HT til den HK? Eller forklarer den DT til begge mens den hørende ts-tolk stemmetolker?
- Kan den DK forklare samarbejdet og I tolker?

## Under tolkningen

### Placering

En af de store forskelle mellem en teamtolkning og en tolkning med én HT består i placeringen.



Figur 1: Til venstre en tolkning med hørende tolk alene, til højre en teamtolkning. Læg mærke til placeringen på tegningen til højre. Illustration Søren Sparre

Normalt vil HT placere sig ved siden af på HK, så DK kan se både HK og HT. Det betyder også at HT bedst kan høre, hvad der bliver sagt.

Generelt i teamtolkninger vil DT sidde eller stå der hvor HT ville stå hvis hun tolkede alene.

I en tolkning udført af et døv/hørende tolketeam vil det være DT, der skal placeres ved siden af HK, så DK både kan se DT og HK. Det betyder at HT skal placere sig over for den DT, så de to tolke nemt kan se hinanden, og i en afstand af HK, så vedkommende stadig kan høre hvad der bliver sagt. I projektet anbefaler vi at HT placerer sig skråt bagved den DK, hvis det er muligt. På den måde kan DT bedst lade blikket glide mellem HT og DK. Fordelen ved denne opstilling er at DK og HK har samme kontakt til hinanden, som hvis der kun var en HT til stede og det vil skabe en god kontakt mellem DT og DK.

Hvis det ikke er muligt for HT at placere sig skråt bag ved DK, anbefaler vi at hun sidder ved siden af, så den DT stadig kan kigge så nemt som muligt mellem HT og DK.

Denne opstilling er kun et forslag vi har set fungere i mange situationer, det kan ske at DK eller HK har andre ønsker til placeringen, som tolkene så må vurdere om de kan efterkomme.

Til møder med flere deltagere, skal tolkene også overveje deres placering i forhold til disse. Fx hvis en døv bisidder er med til mødet og skal aflæse direkte fra HT.

### **Tolkeproces**

Det er op til tolkene at vurdere om opgavens art og tolkebrugers behov gør det nødvendigt at vælge en konsekutiv tolkeproces eller en simultan. Hvis de aftaler at tolke konsekutivt er det en god ide at gøre mødedeltagerne opmærksom på dette og signalere tydeligt hvor store informationsmængder de kan håndtere ad gangen.

En fordel ved den konsekutive tolkeproces er at når DT tolker har HT mulighed for at hvisketolke til den HK. På den måde kan HK få en fornemmelse af DK's sproglige behov og tilpasse sit eget sprog til dette. I nogle situationer vil det betyde at tolkningen i løbet af mødet skifter fra konsekutiv- til simultantolkning.

## Sprogkode

I tolkesituationen vil begge tolke som beskrevet ovenfor skiftevis feede hinanden, og ifølge vores erfaring er det vigtigt at tolkene laver aftaler om hvilken sprogkode tolken der feeder skal bruge:



Dansk Tegnsprog

### HT feeder DT:

Feederen kan vælge at lægge sig forskellige steder på skalaen ovenfor. Hvis hun lægger sig langt ud til venstre og tolker TSK, betyder det at DT får mere sprogligt materiale at arbejde med, og får større mulighed for at forme sin egen tolkeproces. Man kan sige at DT "får mere af tolkeprocessen". Det kræver at DT er danskstærk, og at HT har en god fornemmelse for udtryk og vendinger, der kan være udfordrende for DT, så hun er særligt opmærksom på om budskabet bliver forstået. Det kræver også at HT har tillid til at DT forstår dansk på et højt niveau.

Vælger feederen at lægge sig til højre på skalaen og tolke til tegnsprog betyder det at DT "får mindre af tolkeprocessen" og det kan tvinge DT til at overføre flere elementer fra HT's tolkning. DT skal i så tilfælde vælge en lang forskydningstid for at kunne løsrive sig og lave sin egen tolkning. Denne teknik kræver at HT er tegnsprogsstærk, og at DT har tillid til HT's tegnsprogsniveau.

Det er dog sjældent at feederen tolker rent tegnsprog eller rent TSK, og selvfølgelig findes der alt det ind i mellem de to yderpunkter. Fx at feederen tolker til tegnsprog, men at vigtige danske termer, vendinger og udtryk bliver direkte oversat. Eller at feederen vælger en TSK-tolkning, men for at indhente en for lang forskydningstid, eller omgå specifikke danske vendinger skifter til tegnsprogstolkning ind i mellem.

Tolkningens sværhedsgrad, tolkenes kendskab til emnet, deres kompetencer/begrænsninger, deres kendskab til hinanden og hvordan de vil hjælpe hinanden undervejs i tolkningen påvirker alle valget af sprogkode.

### DT feeder HT

Når feederen vælger en sprogkode langt ude til højre på skalaen, stiller det høje krav til HT's aflæsningsevner og tegnsprogsniveau. Det betyder at DT skal have tillid til at HT's tegnsprogsniveau er godt nok til at kunne aflæse og stemmetolke hvad hun bliver feedet.

Aftaler tolkene at feederen skal tolke mere dansknært, kræver det at DT er danskstærk, og at HT kan aflæse en mere dansknær tolkning.



De fleste lander ofte på en mellemting, fx hvor feederen tegnsprogstolker, men er opmærksom på særlige tegnsprogs-elementer, der kan være en udfordring for HT at stemmetolke. Det kan fx være:

- Ekstra tydelige referencer til agent i sætningen: fx. pegninger, hvor feederen kan lave additioner som HAN/HUN/DEN/DET hver gang en pegning refererer til en bestemt person eller ting i tegnrummet.
- Ekstra mundbevægelser ved proformer, der normalt ikke har danske mundbevægelser
- Dansk syntaks
- Ekstra fokus på at tydeliggøre tidsmarkører på tegnsprog, så tolken ved om verber på dansk skal bøjes i datid, nutid eller fremtid.

### **Kontakt mellem tolkene**

Øjenkontakt og pauser kan tolkene bruge som teknikker i deres samarbejde for at sikre et godt flow i tolkningen og god kontakt mellem tolkene.

#### **Øjenkontakt**

DT vil hvis det er muligt have øjenkontakt med DK skiftevis med at hun aflæser HT. Det betyder at HT kan føle der mangler kontakt til den døve kollega. Derfor er det vigtigt at HT kender DT's signaler, da de ofte er meget subtile: Når den DT afslappet kigger skiftevis på HT og DK er det et signal om at alt er som det skal være, og at HT ikke behøver at vente på hende. Hvis DT kigger direkte på HT er det fordi hun aflæser eller har brug for at et budskab bliver afklaret eller sendt igen af HT.

DT bruger aktivt sit perifere syn mens de tolker. Det vil sige at selvom DT ikke kigger direkte på HT kan hun ofte godt aflæse hvad der bliver feedet. Ofte vælger DT at kigge væk fra HT når de har forstået budskabet og har en fornemmelse for hvilken retning kommunikationen bevæger sig, men de vil stadig aflæse ud af øjenkrogen, hvorfor HT ikke behøver at vente på at DT kigger igen. For at udnytte denne teknik kræver det at tolkene har et godt samarbejde, hvor DT informerer HT om at hun vil bruge den teknik, og hvor HT er bevidst om hvilke dele af tolkningen, det er vigtigt at DT kigger direkte på HT for at få med i tolkningen. Det kan fx dreje sig om tal og navne.

DT skal være klar til at kigge direkte på sin kollega hvis HT har brug for at sende noget igen eller afklare noget i sin tolkning. Så DT skal også være opmærksom på HT's proces og signaler.

HT kigger direkte på DT når hun feeder. Det betyder at hun kan følge med i DT's tolkning, og det kan hun udnytte i sin egen tolkning. Bl.a. kan hun gentage budskaber, som hun kan se at DT ikke har set, hvis DT fx har kigget væk da det blev feedet, eller blinket og

dermed overset. Hvis HT kan se at DT har forstået et budskab, kan det være at hun ikke behøver færdiggøre tolkningen af budskabet med meget stor præcision, men kan vælge at stoppe midt i en sætning og gå videre til næste budskab. Det kan være en fordel, hvis tolkningen er informationsmættet eller tempoet hurtigt.

### **Pauser**

Når HT feeder DT skal hun være opmærksom på at signalere tydelige pauser, da det giver DT mulighed for at holde øjenkontakten med DK. DT skal tydeligt tage hænderne ned, og hæve dem igen når hun genoptager tolkningen. Hun kan også bruge tydelige fastholdelser af tegn, hvor HT venter på at DT kigger, hvis der er noget særligt vigtigt i tolkningen der skal fremhæves.

### **Særlige krav til tolken i feederrollen**

Generelt skal både HT og DT prioritere tydelighed når de feeder en anden tolk.

**Pauser** som nævnt ovenfor.

**Tydelige tegn og mundbevægelser:** specielt når HT feeder DT hjælper tydelige tegn og mundbevægelser til at DT kan se hvad der bliver feedet, selvom han/hun ikke hele tiden kigger direkte på HT, men stadig aflæser med sit perifere syn.

**Talers stil, humør og dialekt** er svær at fornemme når man tolker fra feed, og skal derfor videreformidles ekstra tydeligt fra feeder til den tolk, der modtager feed. Den form for 'ekstra information' findes der et engelsk begreb for der hedder signposting. Det dækker over information, som feeder-tolken fanger, men som der er fare for forsvinder i slutproduktet, hvis det ikke bliver forklaret eksplicit. Tolkene skal aftale hvordan signposting bliver afleveret af feeder-tolken. Det kan være der eksplicit skal siges 'det her skal du ikke tolke' eller 'det her er information til tolken', eller det kan aftales at den slags information bliver udført i et aftalt locus, fx +hn tæt på kroppen.

**Tal, navne, MHS og HA** kan være noget man som feeder skal være opmærksom på skal sendes tydeligt. Feeder kan holde en lille pause for at signalere at der nu kommer en information, som tolken, der modtager feed skal bruge særlig opmærksomhed på. Hun kan også fastholde første håndstilling til den anden tolke kigger for at være sikker på at det bliver set, og/eller gentage det.

Ved flere talere mister tolken, der modtager feed nemt overblikket over **hvem der taler**. Derfor skal feederen vise ekstra tydelige rolleskift gennem kropsrotationer og brug af loci, pegninger og gentagelser af HAN/HUN eller navne.

### **Særlige krav til tolken, der modtager feed**

Tolken skal være opmærksom på de samme ting, som er nævnt ovenfor. Desuden skal hun være opmærksom på feeders signaler: om alt kører som det skal, og om vedkommende gerne vil understrege vigtigheden af noget eller rette noget. Tolken der modtager feed, skal være tydelig med sine egne signaler, så feederen kan se om alt kører som det skal, noget skal gentages, tydeliggøres eller andet.

### **Evaluering**

Da teamtolkning på denne måde er en ret ny ting i Danmark anbefaler vi at tolkene afsætter tid til at evaluere efter tolkeopgaven. Hvordan fungerede deres forberedelse – om de aftaler de lavede under forberedelsen fungerede under tolkningen eller de blev nødt til at gøre noget andet ad hoc – men også om der dukkede andre ting op, måske opfandt de en ny teknik, der fungerede bedre end de teknikker vi her har nævnt, måske lærte de nyt om deres egne kompetencer og begrænsninger.

### **Et interkulturelt perspektiv på samarbejdet**

Det er vigtigt at tolkene anerkender at de repræsenterer to forskellige kulturer med alt hvad det indebærer af forventninger og fordomme til hinanden. DT har oplevet HT (og hørende generelt) i mange situationer og har både positive og negative erfaringer med dette, som hun skal være bevidst om når hun selv skal arbejde som tolk sammen med en HT. HT skal acceptere at samarbejde med en ikke-eksamineret DT og have afklaret sine tanker om dette for at kunne indgå i et ligeværdigt samarbejde. Det er nødvendigt at begge tolke gør sig det klart hvordan lige netop deres forventninger og fordomme (positive som negative) kan påvirke samarbejdet og er ærlige omkring det, så begge parter i teamet har tillid til og respekt for hinanden. Anna Mindess beskriver i *Reading Between the Signs: Intercultural Communication for Sign Language Interpreters* fra 2006 udførligt interkulturelle udfordringer i tolkningen, disse udfordringer kan komme endnu tydeligere til udtryk i samarbejdet mellem HT og DT.

Det er vigtigt at tolkene fremstår som et team, støtter hinanden, og giver hinanden feedback uden at gå i forsvarsmode.

Et eksempel fra projektet: HT og DT skal tolke sammen til et møde med en sagsbehandler. De ankommer til tolkestedet samtidig, inden DK er ankommet. HT stiller nogle spørgsmål til receptionisten om hvad der skal foregå til mødet. Dette oplever de to tolke helt forskelligt:

HT mener det bare er en del af hendes forberedelse og at der ikke er noget galt i det. Desuden synes hun, at hun kun stiller få spørgsmål, som holder sig indenfor hvad der er

normalt at spørge om. Hun overskrider altså ingen grænser og gør det fordi hun vil være bedst muligt forberedt til mødet for at kunne levere den bedst mulige tolkning.

DT oplever det som stærkt grænseoverskridende. Hun har oplevet på egen krop at alle mulige hørende ved alt muligt om hende gennem hendes liv, og hun vil hellere vente til DK kommer, spørge ham selv direkte og lade det være op til ham, hvad han ønsker at tolkene skal vide inden mødet starter. Hun oplever at HT kræver for mange og for detaljerede oplysninger.

Her er det vigtigt at tolkene har et åbent og ærligt samarbejde, hvor de kan tale om hvad der sker. Er det HT der kører på en rutine, der ikke er nødvendig fordi DT er med, netop for at sikre at der ikke opstår misforståelser i tolkningen? Mangler hun respekt for DK's privatliv? Er det DT, der overreagerer og fejllæser situationen pga. sine egne personlige erfaringer? Både HT's erfaring med forberedelse og DT's erfaring som døv kan vendes til nyttig læring for begge parter, hvis de kan snakke åbent om det.

***"Interkulturel sensitivitet ER ikke naturlig.....Interkulturelle møder kan være som at krydse et minefelt. Det bedste råd er at have et kort, træd varsomt, og vær beredt for overraskelser. Vores naturlige tilbøjelighed er ikke at se ting fra en andens perspektiv og at dømme folk som er anderledes fra os negativt". Anna Mindess***

## Øvelser til at træne samarbejdet

Har man aldrig prøvet at tolke sammen med en DT før, anbefales det at tolkene inden tolkeopgaven finder sted bruger tid på at øve samarbejdet. Det vil give dem mulighed for at afprøve de forskellige teknikker og undersøge hvad de der virker for dem. Derfor har vi lavet disse to øvelsesvejledninger som teamet kan gå frem efter:

Afsæt gerne en time til øvelserne, da der vil dukke mange spændende ting op undervejs. Har I mindre tid, kræver det mere disciplin, og evt. tid til opfølgning senere.

### HT feeder DT

- Find noget øvelsesmateriale på dansk, engelsk eller et andet talesprog. Det kan fx være en video fra [www.youtube.com](http://www.youtube.com) , [www.ted.com](http://www.ted.com) , [www.dr.dk](http://www.dr.dk) eller en podcast eller radioudsendelse. Hvis I vælger en tv-udsendelse, så vælg en med sammenhængende tale, der ikke bliver afbrudt af stemningsbilleder uden tale. Vælg gerne materiale med relevant indhold for den opgave I skal tolke.
- Snak de forskellige teknikker i gennem, så I har samme faglige fundament.
- Start med at tolke uden at have fokus på teknikkerne, bare nogle få minutter. Måske gør I brug af nogle af teknikkerne naturligt. Stop tolkningen og snak om jeres oplevelse. Hvad fungerede, hvad skal ændres for at det fungerer bedre?
- Tolk videre ca. 10 minutter for at få en fornemmelse af hinanden.
- Snak sammen om hvad der fungerede/ikke fungerede – Kan I sætte ord på hvad I har behov for fra jeres kollega?

### DT feeder HT

- Find øvelsesmateriale på dansk tegnsprog, internationale tegn eller et andet tegnsprog. Man kan fx finde videoer på youtube, [www.deaf.dk](http://www.deaf.dk) , [www.deaftv.dk](http://www.deaftv.dk), <http://videoportal.ucc.dk/channel/7329858/ctt-for-tolke> . Vælg noget materiale uden for mange afbrydelser i form af stemningsbilleder eller andet. Vælg gerne en video med relevant indhold for den opgave I skal tolke.
- Snak teknikkerne i gennem
- Start med at tolke uden at have fokus på teknikkerne, bare nogle få minutter. Måske gør I brug af nogle af teknikkerne naturligt. Stop tolkningen og snak om jeres oplevelse. Hvad fungerede, hvad skal ændres for at det fungerer bedre?
- Tolk videre ca. 10 minutter for at få en fornemmelse af hinanden.
- Snak sammen om hvad der fungerede/ikke fungerede – Kan I sætte ord på hvad I har behov for fra jeres kollega?

## Om Projekt Døve Tegnsprogstolke

På nuværende tidspunkt findes der ingen uddannede døve tegnsprogstolke i Danmark. I Danske Døves Landsforbunds projekt Døve Tegnsprogstolke var målet at få kortlagt, hvor stort behovet er og indenfor hvilke områder. Vi ved, at en del af døvegruppen ikke er integreret i samfundslivet. De står udenfor arbejdsmarkedet (Epinion 2006) og opgørelser over tolkeforbrug i Danmark viser desuden, at en større gruppe ikke har en social eller kulturel interaktion med det omgivende samfund.

I mange lande har man et korps af eksaminerede døve tegnsprogstolke, som fungerer som tolk eller formidler mellem den døve tolkebruger og den hørende tegnsprogstolk, og som tolker for særlige grupper og/eller i særlige situationer. I Danmark har vi en række tegnsprogstolke (hørende), som på glimrende vis varetager tolkeopgaver indenfor standardiseret dansk tegnsprog – men vi mangler specialiserede tegnsprogstolke til at supplere disse kompetencer indenfor områder, der kræver at man behersker tegnsprog på modersmålsniveau og har samme minoritetsbaggrund som den døve person man tolker for.

Fra udlandet ved vi, at døve tegnsprogstolke lettere kan tolke for de brugere, der af forskellige årsager (sociale, sproglige, kulturelle eller medicinske) har andre forudsætninger, som kræver sproglige og interkulturelle kompetencer hos tolken, der ligger udover de kompetencer, man opnår på den almindelige tegnsprogstolkeuddannelse, f.eks. fordi det tegnsprog, der skal tolkes, afviger fra det standardiserede danske tegnsprog.

Det drejer sig f.eks. om tolkning for følgende grupper:

- Tolkning for døve indvandrere og flygtninge
- Tolkning for ældre døve
- Tolkning for døve med andre handicaps f.eks. udviklingshæmning og/eller andre psykiske og mentale handicaps
- Tolkning for døvblinde

Men der er også særlige opgaver for i øvrigt velfungerende og velintegrerede døve, som med fordel kan varetages af døve ts-tolke, fx retstolkninger og tolkninger ml. andre nationale tegnsprog eller internationale tegn og dansk tegnsprog.

Til forskel fra andre lande – eksempelvis Finland – er den danske tegnsprogstolkeuddannelse ikke tilgængelig for døve, der ønsker at uddanne sig til tegnsprogstolk.

I Danmark havde vi dog inden projektet startede nogle få døve, der arbejdede (på deltid) som tolke i forskellige situationer – men som ikke er eksaminerede tegnsprogstolke. At de ikke har denne uddannelse betyder, at de i dag ikke kan bruges til alle de tolkeopgaver, hvor det måtte være aktuelt – f.eks. kan de ikke tolke for døve på arbejdsmarkedet eller under uddannelse, hvor kravet om eksaminerede tolke er ufravigeligt. De døve tegnsprogstolke var primært beskæftiget ved internationale konferencer og tolkning på tv.

13. maj 2015 blev 12 døve tegnsprogstolke certificeret ved DNTM. I skrivende stund er DNTM ved at udvikle retningslinjer for hvordan man bestiller døve tegnsprogstolke gennem DNTM fremover, samt hvilke tolkninger DNTM vil bevilge. Tolkene er certificeret frem til 2017, hvor DNTM laver en ny udbudsrunde.

DDL har en god dialog med andre bevilgende myndigheder om at få godkendt døve tegnsprogstolke inden for andre områder.

## Tjekliste

<b>Modersmålstolkning</b>	Modersmålstolkning som slutprodukt er fordelene ved teamtolkning
<b>Interkulturelt samarbejde</b>	Få afklaret positive og negative fordomme om hinanden, ikke nødvendigvis ansigt til ansigt, men som mental forberedelse. Kan I snakke åbent om det er det absolut en fordel.
<b>Kompetencer og begrænsninger</b>	Italesæt de kompetencer og begrænsninger I bringer ind i samarbejdet
<b>Forberedelsesmaterialer</b>	Hvem skaffer forberedelse? Mødes inden og aftale tegn.
<b>Præsentation</b>	Hvad vil være den bedste måde at forberede tolkested og brugere på samarbejdet?
<b>Placering</b>	DT sidder ved siden af HK. HT sidder skråt bagved/ved siden af DK.
<b>Tolkeproces</b>	Simultan eller konsekutiv?
<b>Rollefordeling</b>	Aflæser DK direkte fra HT eller kun fra DT. Stemmetolker HT direkte fra DK eller fra DT?
<b>Sprogkode</b>	Tegnsprog eller dansknært?
<b>Feederteknikker</b>	Pauser, øjenkontakt, tal, navne, MHS, HA m.m.
<b>Evaluerings</b>	Hvad fungerede godt/dårligt. Kulturelle forskelle. Nye teknikker?



## Litteraturliste

Mathers, Carla (2009): Deaf Interpreters in Court: An Accommodation that is more than reasonable. The National Consortium of Interpreter Education Centers Legal Interpreting Workgroup.

Stone C and Russell D (2013). Interpreting in international sign: decisions of Deaf and non-Deaf interpreters. In B Costello, M Thumann and R Shaw (eds) WASLI 3rd conference proceedings.

Boudreault, Patrick (2005): Deaf interpreters. Topics in Signed Language Interpreting: Theory and Practice Chapter 12, s. 323-355, John Benjamins Publishing, 01/01/2005 - 362 sider. Terry Janzen, editor.

Anna Mindess (2006), Reading Between the Signs: Intercultural Communication for Sign Language Interpreters, Intercultural Press, a division of Nicholas Brealey Publishing.

Burns, Tiffany J. (1999), Who Needs a Deaf Interpreter? I Do!: <http://www.diinstitute.org/wp-content/uploads/2012/07/Burns.pdf> .

Ladd, Paddy: Understanding Deaf Culture: In search of Deafhood. Library of Congress Cataloging in Publication Data, 2002